

El petit manual de l'enfocament restauratiu global en l'àmbit educatiu:

Cercles
proactius

2

Foto de portada
© Howard Zehr

Coordinació
Subdirecció General de Suport a les Famílies i a la Comunitat Educativa
Servei d'Escola i Famílies
Generalitat de Catalunya

Autoria
Mònica Albertí i Cortès
Elisenda Gonzàlez
M. Helena Tolosa

Juliol de 2023

Presentació

Aquest dossier forma part de la col·lecció de quatre que constitueixen el "Petit Manual de l'Enfocament Restauratiu Global en l'àmbit educatiu".

El manual neix amb dos propòsits. En primer lloc, informar i sensibilitzar sobre l'enfocament als centres educatius i professionals de l'àmbit educatiu que s'hi comencen a interessar. I, en segon lloc, configurar-se com un recurs informatiu útil per als professionals que s'integren en un centre educatiu on ja s'està desplegant l'ERG.

El segon dossier, "**Cercles proactius**", inclou una descripció de les metodologies de cercle que se suggereixen per treballar de manera proactiva la creació d'espais relacionals respectuosos i amables, on tothom se senti bé i còmode, inclòs i, per tant, que pertanyi a la comunitat per a la creació de grup, comunitat i la provenció.

En concret, hi trobareu una explicació de la metodologia del Temps de Cercle i dels Cercles de Paraula, exemples i la vinculació directa a tot el material sobre cercles publicat a l'espai: **Una comunitat educativa restaurativa i resilient del projecte de convivència** a la XTEC.

Aquest manual consta dels següents dossiers:

- Presentació general
- Dossier 1. Canvi de mirada i idees clau
- Dossier 2. Cercles proactius
- Dossier 3. Habilitats de pau
- Dossier 4. Pràctiques responsives

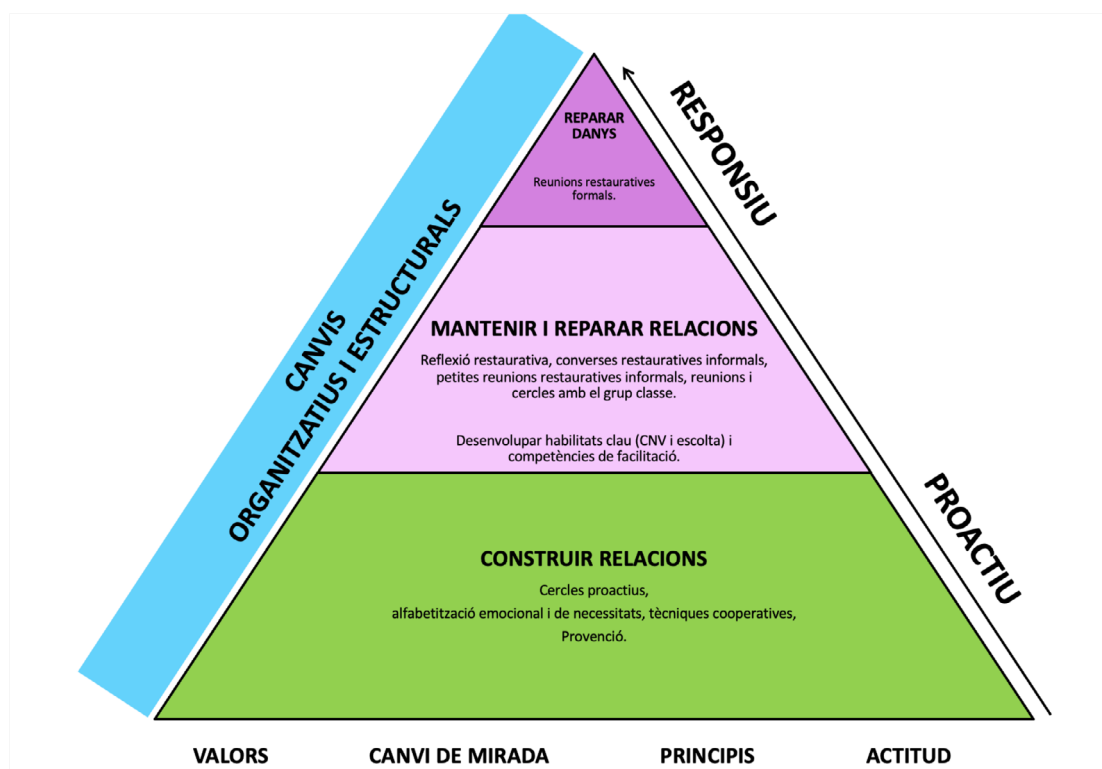
Esperem que el manual us inspire i us engresqui a fer el canvi cap a una gestió restaurativa de la convivència.

Descripció i ús de les pràctiques proactives per construir relacions

“Educar és aprendre a viure junts i aprendre junts a viure. Sempre i cada cop”

M. Garcés

L'Enfocament Restauratiu Global (en endavant, ERG) no és només un conjunt de pràctiques responsives a una situació de conflicte, implica un canvi de mirada, uns valors, uns principis i una actitud. A més a més, ens ofereix processos proactius per construir relacions, ens proposa desenvolupar habilitats socioemocionals clau (l'escolta i la Comunicació NoViolenta) i processos o pràctiques responsives per mantenir les relacions i per reparar, si cal, tal com podeu veure en la piràmide següent.

Piràmide de l'ERG

Per construir relacions i treballar la provenció, que situem en la part baixa de la piràmide, la metodologia de base que aporta l'ERG és el cercle proactiu; nosaltres, en concret, en presentarem dos models en aquest dossier: el Temps de Cercle i el Cercle de Paraula.

Per aprofundir en la piràmide de l'ERG podeu consultar el dossier 1 d'aquest manual.

Els cercles, entesos com a pràctica restaurativa, troben les seves arrels en les comunitats indígenes nord-americanes i africanes, on, fent servir l'objecte per parlar (un objecte que passa de mà en mà de manera seqüencial per donar la paraula), la comunitat, asseguda en cercle, dialogava sobre els temes que els ocupaven i també per resoldre els conflictes que l'afectaven. Els cercles actuals combinen aquestes tradicions antigues amb conceptes contemporanis de democràcia participativa i inclusió en una societat complexa i multicultural (Pranis, 2005).

L'objecte que dona la paraula

En general, la persona facilitadora del cercle fa servir un objecte que dona la paraula, el qual passa de mà en mà de manera seqüencial. En el moment en què un membre del grup té l'objecte pot parlar si ho vol i la resta del grup escolta.

L'objecte fomenta el respecte i l'escolta i, especialment, assegura que tothom té l'oportunitat de dir la seva. És adient parlar i decidir amb els i les participants del cercle quin podria ser l'objecte a emprar. El primer dia que el fem servir el podem portar nosaltres, però implicar el grup perquè porti algun objecte des de l'inici és interessant.

D'altra banda, també és engrescador comentar algun aspecte del seu origen. L'objecte s'ha fet servir ancestralment en cercles realitzats per comunitats indígenes nord-americanes i també a l'Àfrica. És conegut, per exemple, l'ús d'un pal o pedra per passar la paraula. La pedra a més a més regula el temps de paraula. Una pedra ràpidament agafa la temperatura corporal. Quan la pedra s'escalfa és el moment de passar-la a la següent persona. Regular el temps de paraula és important i cal que el grup prengui consciència que tothom ha de poder dir la seva. Per tant, serà quelcom que haurem de regular i si el grup no ho fa, serà el facilitador o facilitadora qui ho recordarà.

És rellevant recordar la importància del "dret a passar". Per tal de satisfer les necessitats de tothom, la participació ha de ser garantida per a tothom però utilitzada lliurement. Ningú no s'ha de sentir sota pressió per participar, amb el desig que amb el temps la majoria de les persones se sentin segures de fer-ho. A vegades això pot trigar setmanes.

El funcionament de les rondes de paraula amb l'objecte per parlar

---

- L'objecte passa de mà en mà de manera seqüencial, en general cap a l'esquerra.
- Quan a un/a li arriba l'objecte, pot parlar, però no hi està obligat/da.
- Un cop es té l'objecte, un/a pot parlar i la resta escolta amb respecte.
- Un cop l'objecte ha donat tota la volta es pot oferir la possibilitat a les persones que no hi han participat que ho facin.
- L'objecte té un valor molt important per al grup: ens dona la paraula i facilita l'escolta. Ens garanteix l'escolta i el respecte, per això va bé que sigui un objecte que tingui significat per al grup.

El cercle no és només una reunió de cadires ubicades en forma circular, és una manera de fer, de parlar, d'escoltar, de construir comunitat i, si és el cas, de resoldre problemes. El cercle permet generar un espai de respecte màxim a totes les persones que en formen part i promou: l'horitzontalitat i la participació, la confiança, la connexió, la seguretat, el sentiment de pertinença, la responsabilitat i l'empoderament (Schmitz, 2020).

El Temps de Cercle

Definició

El Temps de Cercle el suggereixen inicialment Bliss i Tetly (2006), Bliss, Robinson i Mines (1995) i Hopkins (Hopkins, 2004, 2009, 2011) l'incorpora en el seu model restauratiu per tal que pugui esdevenir una metodologia d'aula, d'aquesta manera, tot treballant qualsevol tema, matèria o projecte podem promoure la creació de grup incrementant el coneixement mutu, el sentiment de pertinença i la participació de tots i totes en la creació d'un entorn relacional amable.

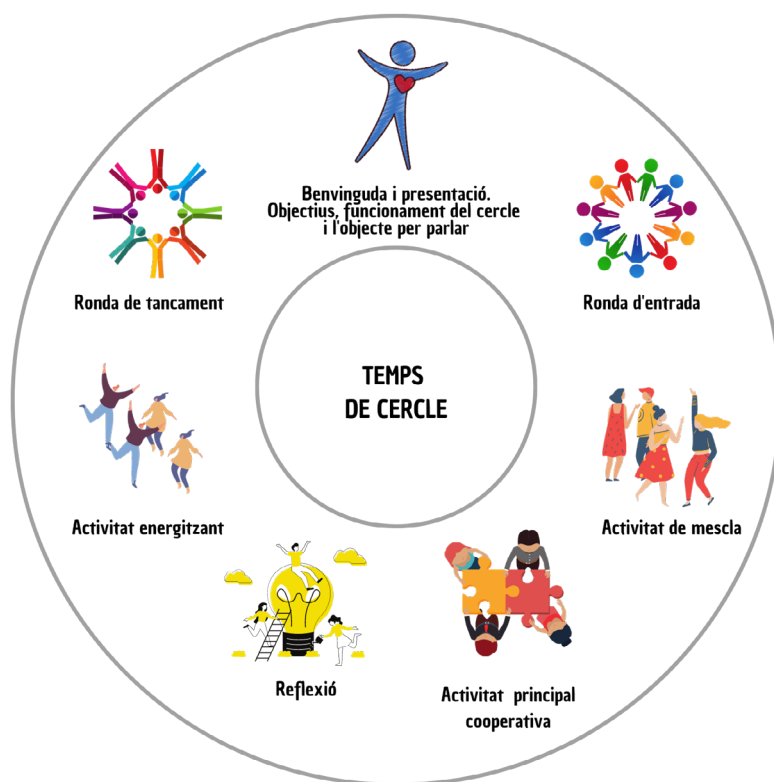
És en aquest sentit on queda més clar que la restaurativa, tal com la plantejgem, impacta també en la pedagogia aportant metodologies per al treball de qualsevol contingut acadèmic. Metodologies que només tenen sentit si s'incorporen de manera sistemàtica en el tarannà habitual del centre i, per tant, incideixen en la manera de fer. Això se sustenta en la idea que no treballeu convivència només quan gestionem conflictes, faltes o incidents, treballeu convivència sempre i cada cop, perquè sempre ens estem relacionant! I educar és això, com diu Marina Garcés, *"Educar és aprendre a viure junts i aprendre junts"*

a viure. Sempre i cada cop". Així, en funció de les metodologies que emprem, estarem promovent relacions sanes i educant en la participació, l'horitzontalitat, l'amabilitat, el respecte o no.

Característiques

El Temps de Cercle inclou les següents fases:

- Presentació, benvinguda, concreció d'objectius i compromís de funcionament.
- Una ronda d'entrada seqüencial amb l'objecte per parlar.
- Una activitat de mescla.
- Una activitat principal cooperativa.
- Un espai per a la reflexió.
- Una activitat energitzant.
- Una ronda de tancament seqüencial amb l'objecte per parlar.

Presentació, benvinguda i concreció del funcionament del cercle

La persona facilitadora dona la benvinguda a tothom, presenta els objectius del cercle, l'objecte que dona la paraula i concreta el funcionament del cercle.

Per promoure que el cercle flueixi cal consensuar-ne la manera de funcionar amb el grup com a primer compromís. En general se suggereixen aquestes consignes:

- Parlar amb intenció i amb el cor (des de l'honestedat i l'obertura)
- Escoltar amb atenció (no parlar si no tenim l'objecte)
- Corresponsabilitzar-nos del benestar del cercle

Si ho volem podem fer **un ritual d'inici**: llegir un text inspirador, posar música, iniciar amb unes respiracions per centrar-nos en l'aquí i l'ara, etc.

Rondes d'entrada i tancament

Les rondes d'entrada i de tancament del Temps de Cercle utilitzen l'objecte per parlar, de manera seqüencial.

En la **ronda d'entrada** es fan servir preguntes per trencar el gel i que fomentin el coneixement mutu, la participació, l'escolta i el respecte i, amb la pràctica, fer del cercle un espai de seguretat i confiança per compartir històries i crear vincles.

Preguntes exemple per a les rondes d'entrada: *si tinguessis un superpoder, quin t'agradaria tenir i per què?, si fossis un animal, quin t'agradaria ser i per què?, una música que t'agrada és..., el teu menjar preferit és..., una habilitat que tens és..., etc.*

Teniu més exemples de preguntes per a les rondes inicials en el document **"Dissenya el teu propi cercle"**. Exposem aquí algunes idees per facilitar-ne la formulació:

- Oberta.
- Que no inclogui la idea d'exclusivitat. Si preguntem, per exemple, sobre preferències en relació amb la música, l'art, el menjar, etc. la pregunta serà més fàcil de contestar si la formulem d'una manera semblant a: *Una (pel·lícula, cançó, etc.) que t'agradi*, que si la formulem de forma exclusiva: *Quina és la teva (pel·lícula, cançó, etc.) preferida?*, ja que aquí la resposta serà més difícil i segurament tancada.

Per a la **ronda de tancament** es reserva una pregunta en relació amb l'experiència viscuda en el cercle, per exemple: *què t'emportes del cercle que acabem de fer?*

L'activitat de mescla

Abans de cada activitat principal es proposa una activitat de mescla. Aquesta activitat és una dinàmica divertida i engrescadora que aporta moviment i que fa que les persones canviïn de lloc per tal que ens permeti fer agrupacions diferents per a cada activitat. Per posar un exemple, una de les dinàmiques més utilitzades és la de "Bufa el vent":

Bufa el vent per...

- El facilitador retira la seva cadira i es posa al mig del cercle.
- Diu "Bufa el vent per..." i diu una característica de les persones que s'hagin de moure (que tinguin els cabells llargs, que tinguin un animal domèstic a casa seva, etc.).
- Els que compleixen la característica s'han d'aixecar i canviar de lloc. No val asseure's al mateix lloc ni als dos llocs més propers.
- El que es queda sense cadira passa al mig del cercle i segueix promovent el moviment amb la mateixa consigna: "bufa el vent per..."

Aquesta activitat provoca moltes rialles i moviment i, a la vegada, incideix, si es fa sistemàticament, en l'arquitectura del grup, en com s'organitza el grup.

- La tendència habitual natural en qualsevol grup a l'hora d'asseure'ns és que ho vulguem fer al costat de les persones del grup amb les que tenim més afinitats (els nostres amics i amigues, amb els que compartim aficions, amb aquells que són més iguals que nosaltres, etc.), així que quan ens posem en cercle també busquem asseure'ns al costat d'aquestes persones, això implica, majoritàriament, que el grup, si no hi incidim, s'estructuri en grups petits d'afinitats compartides, probablement amb algun dels membres exclòs, sol i discriminat.
- Incidir en l'arquitectura del grup, promovent de manera sistemàtica agrupacions aleatòries per treballar junts (després passarem a l'activitat principal) implica promoure el coneixement mutu i que la zona de confort dins de l'aula passi de ser un grup petit al grup gran. Ara bé, per aconseguir-ho, cal que ho fem de manera sistemàtica, amb cura, respecte i amabilitat. Òbviament, serà diferent si ho comencem a fer a infantil, que si ho comencem a fer a secundària. I, quan ho fem amb grups on ja hi ha una estructura relacional concreta serà molt important fer-ho amb molta cura, donar-nos

temps i donar temps, treballar per a la inclusió, el respecte i els drets de tothom en cada moment relacional, i no deixar que situacions de discriminació i exclusió es cronifiquin.

L'activitat principal i la reflexió

L'activitat principal és una dinàmica per treballar qualsevol tema que ocupi al grup tant en l'àmbit relacional com en l'àmbit acadèmic. Podem treballar les necessitats del grup (objectiu relacional) però també podem treballar un tema acadèmic (els volcans) o decidir les preguntes per a un projecte, per exemple.

La clau de l'activitat principal és plantejar-la sempre amb una tècnica cooperativa.

Les activitats energitzants

Abans de tancar el cercle es proposa una activitat de moviment amb tot el grup o per parelles per passar un bon moment. Aquestes activitats no solen durar més de 5 minuts. Serveixen per fer vincles a partir d'experiències divertides i, a la vegada, serveixen per activar de nou l'atenció.

El temps de cercle i la provenció

Ja hem parlat de la provenció, clau per proveir-nos com a grup de les condicions necessàries per gestionar els conflictes, quan apareguin, de manera pacífica. L'Escola de Cultura de Pau de la UAB, concreta diferents nivells de treball pel que fa a la provenció, en concret:

- **Presentació.** Característiques bàsiques de les persones.
- **Coneixement** d'un mateix i de les altres persones. Què és el que tinc en comú amb la gent que m'envolta.
- **Estima** en un mateix (autoestima) i envers les altres persones (com demostrar l'afecte).
- **Confiança** en un mateix i envers les altres persones; es treballa en paral·lel a la responsabilitat d'una mateixa.
- **Comunicació** efectiva, diàleg, escolta activa.
- **Cooperació** de grup. Els beneficis dels comportaments no competitius.

Aquests nivells es poden treballar amb dinàmiques i activitats específiques com les que es proposen en la mateixa [pàgina web de l'Escola de Pau de la UAB](#), totes plantejades des d'una metodologia socioafectiva que proposa aprendre des de l'experiència emocional viscuda en una activitat, dinàmica o joc. A la vegada, des del nostre punt de vista, el Temps de Cercles treballa tots aquests nivells o quasi tots (presentació, coneixement, estima, confiança, comunicació i cooperació) quan sumem totes les seves fases.

El senyal per trobar la calma

En el temps de cercle, abans de l'activitat principal va bé consensuar un senyal per trobar la calma. La idea és que el senyal ens serveixi per fer silenci i poder gestionar els inicis i finals de les activitats sense cridar.

Un senyal pot ser picar de mans: quan piquem de mans demanem que tothom faci silenci perquè això vol dir que haurem de donar una consigna o canviar d'activitat. Un altre senyal pot ser aixecar una mà: demanem al grup que quan ens vegin amb la mà aixecada, ells i elles aixequin la mà i facin silenci. Altres possibles senyals: tocar un instrument musical, qualsevol gest que sigui visible, etc.

És important recordar que el senyal és perquè hem de gestionar el temps i, probablement, avisar d'un canvi d'activitat, el senyal no és per renyar ni per fer callar a ningú perquè sí. En les activitats principals de tot temps de cercle essencialment ens relacionem i ens comuniquem i és des de la relació i la comunicació que aprenem, així que parlar i escoltar-nos i relacionar-nos és el que volem, però tenim un temps limitat per poder treballar i fer el cercle i l'hem de gestionar.

Quan podem utilitzar el Temps de Cercle?

El temps de cercle és una metodologia d'aula, per tant, el podem emprar en qualsevol moment. Ara bé, convé organitzar-se al centre i decidir quan i per què l'utilitzarem, per exemple:

- A totes les sessions de tutoria.
- En endegar un projecte.
- A les reunions amb les famílies.
- A les reunions d'equip.
- Per destacar les idees principals d'un tema treballat.
- ...

Un dels elements clau a tenir en compte és que si no sistematitzem la seva implementació, no tindrem impacte.

Exemples

En aquest document **Cercles dissenyats** trobareu cercles ja dissenyats utilitzant la metodologia del Temps de Cercle que us poden servir de model a l'hora de dissenyar-los vosaltres.

Els cercles de paraula

Els cercles de paraula proactius, altrament anomenats cercles de diàleg, juntament amb el temps de cercle, contribueixen a treballar la provenció és a dir, la construcció d'una xarxa relacional fonamentada en la confiança, la seguretat, el respecte, l'escolta, la participació i la cooperació, tot donant-nos l'oportunitat de compartir allò que és de cadascú (percepcions, idees, experiències) amb els altres, en un espai segur i de confiança, per poder aprofundir en temes personals o temes que ens ocupin i/o ens preocupin.

Per què els anomenem cercles de paraula i no cercles de diàleg?

Segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2) el diàleg és una conversa entre dues o més persones i també una obra literària en forma de conversa caracteritzada per l'intercanvi d'idees sovint contraposades.

L'intercanvi d'idees contraposades té cabuda en el cercle però no des de la confrontació sinó des de l'escolta genuïna. Hauríem anomenat aquests cercles com a cercles de diàleg si en el nostre imaginari tinguéssim al cap la idea de Hal Saunders (2008) sobre el diàleg democràtic: *"El diàleg és un procés de genuïna interacció mitjançant la qual les persones poden canviar gràcies a la seva profunda disposició a escoltar. On cadascuna d'elles s'esforça a incloure les inquietuds dels altres a la seva pròpia perspectiva, encara que hi estigui en desacord. Cap dels participants no renuncia a la seva identitat, però cadascun reconeix la validesa de les reivindicacions dels altres i, en conseqüència, actua de manera diferent cap als altres, deixant-los parlar i escoltant-los sense confrontar"*.

Però, el tipus de diàleg al qual estem avesats és la confrontació, és aquell on, normalment, un vol tenir raó per sobre de l'altre, on l'escolta no és ni autèntica ni atenta, on les interrupcions són constants i les faltes de respecte també. Per això, preferim anomenar-los cercles de paraula i ens agrada recordar, tal com diu Belinda Hopkins, que el cercle:

No és un espai per:

- Debatre i discutir amb la intenció de guanyar a l'altre.
- Destrossar punts de vista diferents.
- Fer bromes sobre el que ha dit l'altre.
- Mostra menyspreu.
- Interrompre l'altre mentre parla.
- Convèncer l'altre.

Sí que és un espai per:

- Expressar els punts de vista de tothom sense jutjar-los.
- Escoltar a tothom amb respecte.
- Parlar amb cor i ment oberts, de manera honesta.
- Sentir-nos segurs i confiats.

Potser és un espai on:

- Les persones acaben pensant de manera diferent de com pensaven en el moment de començar el cercle.
- Emergeix el consens a mesura que les rondes de paraula avancen.
- Les persones es poden arribar a conèixer de manera profunda, compartint idees i pensaments des del respecte i la comprensió mútua.

Hi ha molts tipus de cercles de paraula proactius i responsius (cercles de resolució de problemes). Nosaltres, en aquest apartat ens centrarem en la metodologia de cercle seqüencial proactiu que pot incloure una o més rondes i que es poden agrupar, com veurem més endavant, en funció dels objectius que tenim i de les preguntes que fem.

Cercles seqüencials d'una ronda o cercles senzills

Aquest tipus de cercle consta d'una ronda de paraula. També es fa servir l'objecte per parlar, que va passant de mà en mà de manera seqüencial.

El funcionament de cada ronda es concreta d'igual manera que en les rondes de paraula del Temps de Cercle: qui té l'objecte parla, si ho vol, i la resta escolta amb respecte i atenció; tothom s'ocupa del benestar del cercle.

La persona facilitadora fa una pregunta o planteja una situació, respon primer per donar confiança i després roda l'objecte cap a una de les persones que hi ha al seu costat (dreta o esquerra). És recomanable que la persona facilitadora digui cap a on rodarà l'objecte abans de fer la pregunta.

El fet d'utilitzar l'objecte per parlar garanteix que tothom senti que té l'oportunitat de dir la seva (si ho vol), augmenti el sentiment de pertinença i inclusió:

“Se'm dona veu i se'm té en compte!”

Ara bé, hi ha moltes persones que no estan acostumades a tenir veu i no se senten tranquil·les en el moment de parlar davant de tot el grup. Aquestes persones requeriran temps per sentir-se segures i parlar davant el grup.

Abans de començar la ronda la persona facilitadora s'ocupa de fer una benvinguda atenta i recorda el funcionament del cercle i de l'objecte per parlar. Si és el primer cop que el grup experimenta una ronda seqüencial, la persona facilitadora és especialment curiosa en l'explicació del funcionament i de l'objecte i demana al grup un primer compromís pel que fa al funcionament.

Recordem que en el cercle ningú està obligat a parlar, que tots i totes parlem des del cor, amb intenció i escoltem amb atenció; a la vegada tothom s'ocupa del benestar del cercle.

Cercles per promoure el coneixement mutu i la vinculació

Empren preguntes que promouen el coneixement mutu, per exemple: explica'ns un dels menjars que més t'agrada i per què?, una pel·lícula que t'hagi agradat últimament i per què?, quina és o era la teva joguina preferida i per què?, quines són les qualitats que més t'agraden en un amic o amiga?, una habilitat que tinguis o una cosa que tinguis traça per fer és..., si fossis una estació de l'any/un color/una operació matemàtica, quines sèries i per què?, etc.

Podem fer aquests tipus de cercles per iniciar la setmana, el dia o començar qualsevol sessió de treball.

Són cercles que treballen competències relacionals clau: la comunicació, l'escolta i el respecte, i, també, el coneixement mutu que és el segon nivell de l'escala de la provenció. I, cal recordar que el coneixement mutu és la base de la convivència.

Cercles de tancament

Són rondes de paraula que es fan en acabar una classe, un dia, un mes, un trimestre, una avaluació, etc., amb preguntes similars a aquestes: una idea/experiència/reflexió que m'emporto del que hem treballat avui/aquest mes/aquest trimestre?, què us ha semblat el que hem treballat avui?, etc.

Cercles per aprofundir en un tema o qüestió

Per algun tema que ens ocupi ja sigui per alguna matèria en concret, un projecte o a tutoria, podem fer preguntes per aprofundir-hi. Amb preguntes similars a: quin valor creus que és important per convida en pau?, què és per a tu el respecte?, què és per a tu...?

Aquests temes si els obrim està bé que l'activitat posterior serveixi per aprofundir en el tema proposat, també podem recollir les aportacions en un mural i tenir-lo a l'aula.

Pel que fa als cercles, cal recordar que no hi ha preguntes innocents i que qualsevol pregunta pot mobilitzar emocions intenses en les persones que participen en el cercle, així que cal pensar bé què preguntarem, per què ho preguntarem i com ho treballarem posteriorment si cal.

Fer un cercle no té a veure amb la improvisació i cal pensar-lo i dissenyar-lo primer en funció de les necessitats del grup, del temps que tenim, del nombre de persones que formen part del grup, de la seva estructura i de la seva experiència en fer cercles.

En el moment de plantejar-nos fer cercles, siguin proactius o responsius, cercles senzills, cercles de diverses rondes o un Temps de Cercle, va bé tenir presents les fases que proposa Kay Pranis (2005):

1. Discerniment:

S'indaga sobre els interessos i les necessitats del grup per determinar què es pot treballar en el cercle. En el cas que féssim un cercle responsiu en aquesta fase haurem de valorar si és adequat dur-lo a terme.

2. Preparació:

Es concreten els objectius del cercle. Es dissenya el cercle: les seves fases i les seves preguntes.

3. Implementació:

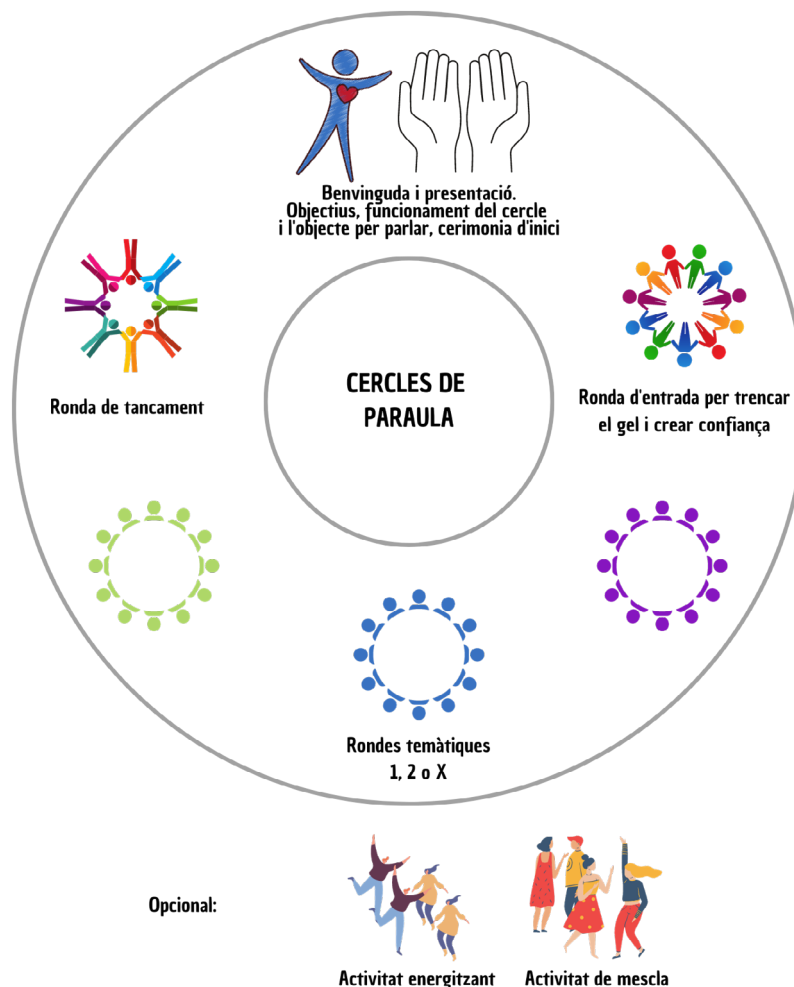
Duem a terme el cercle en qüestió.

4. Seguiment i avaluació:

No tots els cercles requereixen seguiment; aquells que impliquin algun compromís o alguna acció seran susceptibles de seguiment.

Per tant, el cercle no és només el moment de fer-lo (implementació) sinó que cal valorar-ne la idoneïtat, preparar-lo i avaluar-lo.

Cercles amb més d'una ronda de paraula

Tal com podeu veure en la infografia anterior, són cercles on la temàtica central objecte de treball es fa amb rondes de paraula i on també s'utilitza l'objecte per parlar (a diferència del Temps de Cercle, que com hem vist abans inclou una activitat cooperativa).

Els cercles de paraula, doncs, s'estructuren de la següent manera:

1. Benvinguda i presentació (que inclou l'explicació sobre l'objecte per parlar i el seu ús i funcionament, un ritual o cerimònia d'entrada i un primer compromís de coresponsabilització pel funcionament del cercle).
2. Rondes temàtiques de paraula amb preguntes predissenyades per la persona facilitadora sobre una temàtica específica d'interès per al grup.
3. Ronda de tancament.

Podem emprar els cercles de paraula, per exemple per treballar sobre la convivència a l'aula, el respecte, les necessitats, indagar què funciona, què no funci-

ona i què podem millorar en les sortides que fem, aprofundir sobre qualsevol tema que ens interessi pel que fa a la convivència.

A la vegada, no han de ser específicament sobre convivència sinó que poden versar sobre altres temes: idees prèvies sobre un nou tema que treballarem en un projecte, avaluar el trimestre, etc.

Si decidim fer el cercle de paraula de més de dues rondes amb un nombre gran de persones, més de 20, serà interessant valorar la possibilitat d'incloure alguna dinàmica de mescla o una activitat energitzant entre alguna de les rondes. Això ens permetrà, per una banda, canviar l'ordre seqüencial de paraules, i, a la vegada, augmentar la nostra atenció.

Hi ha persones facilitadores que, per canviar l'ordre de paraula, en cada ronda comencen a rodar l'objecte en la direcció oposada de l'anterior: primer a l'esquerra, després a la dreta i així consecutivament.

Exemples

Cercle de Paraula per compartir experiències de convivència

Objectiu: fer grup, compartir aspectes positius i aspectes a millorar pel que fa a la convivència, promoure la implicació en el canvi.

Dirigit a: equip educatiu

Durada: 50 minuts

En funció del nombre de persones podem decidir fer un cercle o dos, o fins i tot més. Per a equips de 20-25 persones podem fer un cercle. Per a equips més grans ens podem dividir; si ens dividim, podem fer la cerimònia d'inici i la benvinguda en grup gran i després dividir-nos en grups més petits per fer les rondes de paraula.

En cada petit cercle, si es vol, es poden recollir les idees i accions proposades.

Cerimònia d'inici: Una frase inspiradora relacionada amb la temàtica del cercle

Benvinguda, salutacions, presentació de l'objecte i funcionament

Ronda per trencar el gel i crear confiança: si l'escola fos un animal, quin animal seria i per què?

Ronda temàtica 1: alguna cosa que m'agrada i que funciona de tot allò que fem al centre per a la gestió de la convivència és...

Ronda temàtica 2: una cosa que m'agradaria que millorés és?

Ronda temàtica 3: alguna cosa que puc fer jo per millorar la convivència al centre és?

Ronda de tancament: una idea que m'emporto del cercle d'avui? (voltem l'objecte cap a la dreta)

Cercle de paraula per avaluar: com ens van les mates?

Objectiu: fer grup, compartir aspectes positius i aspectes a millorar pel que fa a l'assignatura de matemàtiques, promoure la implicació en la millora.

Dirigit a: grup aula, ESO

Durada: 50 minuts

Cerimònia d'inici: unes respiracions inicials, un moment de mindfulness

Benvinguda, salutacions, presentació de l'objecte i funcionament

Ronda per trencar el gel i crear confiança: si les mates fossin un gelat, quin gust tindrien?

Ronda temàtica 1: alguna cosa que m'ha funcionat aquest trimestre amb les mates?

Ronda temàtica 2: alguna cosa que milloraria?

Ronda temàtica 3: alguna cosa que puc fer per millorar el meu rendiment i el del grup a mates és...

Ronda de tancament: una idea que m'emporto del cercle d'avui?

Si ens fixem en l'estructura de les preguntes temàtiques dels dos exemples anteriors veiem que passem tres moviments: què funciona?, què podem millorar? i, finalment, a què ens podem comprometre o què podem fer per millorar? Així, la seqüència que es proposa és aquesta:

Iniciar el tema amb quelcom que funciona:

- Una cosa que t'agrada de la classe?
- Una cosa que t'agrada de les sortides que fem?
- Una cosa que t'agrada de les tasques que fem a mates?
- Alguna cosa que hem fet avui, ahir, aquesta setmana o que farem demà que t'hagi agradat?

Continuar preguntant alguna cosa que pot millorar:

- Una cosa que es podria millorar a l'aula, en les nostres sortides, per a...?

Concretant la responsabilitat individual:

- Una cosa que jo puc fer perquè millori.

El rol de la persona facilitadora de cercles proactius

La funció principal de la persona facilitadora del cercle és mantenir el cercle com un espai sa i segur, i crear les condicions perquè les persones que estan en el cercle se sentin amb la confiança suficient per poder mostrar-se com són, parlar honestament, escoltar atentament i amb respecte i donar el millor d'elles mateixes en el cercle.

La persona facilitadora del cercle fa de model, parla només quan té l'objecte i sense aixecar la veu, mai per sobre dels altres. Saber escoltar atentament i sense jutjar, mantenir una atenció constant, ser pacient, respectar els silencis i la humilitat seran característiques i habilitats que ens ajudaran a facilitar cercles. Durant les activitats que es puguin fer en el cercle, participa en les converses i gestiona el temps. En el moment d'acabar una activitat fa servir el senyal consensuat per demanar atenció i trobar la calma.

El cercle facilita el desenvolupament de la responsabilitat compartida. La persona facilitadora encoratja tots els participants a compartir la responsabilitat del bon desenvolupament de la sessió concretant amb el grup el seu funcionament.

La idea, és que el/la facilitador/a no és el responsable de la disciplina del grup un cop el funcionament del cercle ha estat negociat. La classe o el grup, en el seu conjunt, comparteix aquesta responsabilitat. Les habilitats necessàries per exercir aquesta responsabilitat es despleguen de forma gradual realitzant cercles.

Per això, és normal que la primera vegada que fem un cercle no funcioni amb tota la seva potencialitat. Serà en el decurs de la utilització d'aquesta metodologia i la concreció de les normes de manera conjunta que anirà desplegant-se aquesta responsabilitat compartida i un millor funcionament del cercle.

En síntesi, aquestes són les funcions principals de la persona facilitadora que trobareu en el document publicat a la XTEC: **idees clau per fer un cercle** per aprofundir-hi.

Abans del cercle:

1. Dissenyar el cercle.
2. Oferir suport i acompanyament a les persones que ho necessitin.
3. Estar preparat per si alguna persona no pot seguir les normes del cercle.
4. Preparar l'espai i el cercle.

Durant el cercle:

1. Donar la benvinguda a tothom, presentar i explicar l'objectiu del cercle de manera amable i engrescadora.
2. Presentar l'objecte i detallar el seu significat.
3. Recordar o consensuar les normes del cercle amb un to amable i acollidor.
4. Respectar els silencis i la llibertat de no participar.
5. Advocar per la corresponsabilització tant pel funcionament del cercle i les activitats que hi fem com per muntar i desmuntar l'espai.
6. Fer de model.
7. Gestionar el temps.
8. Finalitzar la sessió amb una ronda de tancament i un agraïment.

Després del cercle:

1. Tenir cura de les produccions del grup.
2. Parlar amb els i les alumnes que hagin tingut algun problema.
3. Avaluar el cercle (com ha anat, què ha funcionat, què podríem millorar).

Materials i recursos associats per implementar cercles al centre:

Projecte de convivència XTEC. Una comunitat educativa restaurativa i resiliència.

Cercles:

- Idees clau per fer un cercle
- Cercles dissenyats
- Dissenya el teu propi cercle
- Avaluació de cercles
- Infografia Temps de cercle
- Infografia L'ús de l'objecte i la dinamització de cercles proactius

Referències

- Bliss, T. i Tetley, J. (2006). *Circle Time: A Resource Book for Primary and Secondary schools*. 2nd Edition. London: Paul Chapman Publishing.
- Bliss, T., Robinson, G., Maines, B. (1995). *Developing Circle Time*. London: Lucky Duck.
- Hopkins, B. (2004). *Just Schools. A whole school approach to restorative justice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hopkins, B. (2009). *Just Care. Restorative justice approaches to working with children in public care*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hopkins, B. (2011). *The Restorative Classroom. Using Restorative Approaches to Foster Effective Learning*. London: Optimus Education.
- Pranis, K. (2005). *The Little Book of Circle Processes. A new/Old Approach to Peacemaking. Intercourse*. PA, USA: Good Books.
- Schmitz, Jean. *Manual de prácticas restaurativas en el ámbito educativo*. Ecuador. WOB i eftp. https://ecuador.vvob.org/sites/ecuador/files/2020_ecuador_eftp_manual_practicas_restaurativas.pdf

Bibliografia i lectures recomanades

- Hopkins, B. (2019). *Temps de cercle i reunions en cercle*. Convivèxit. https://www.encercler.cat/wordpress/wp-content/uploads/2019/09/TC_1_4_digital.pdf
- Pranis, Kay. *Manual para facilitadores de círculos*. CONAMAJ: Costa Rica. <https://www.conamaj.go.cr/images/libros/pdf/011.pdf>
- Rullan, V. «Círculos de diálogo». *Convives*, núm. 21. p. 12-16. <https://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/una-comunitat-educativa-restaurativa-i-resilient/Altres-recursos/documents/5.1A.pdf>
- Schmitz, Jean. *Manual de prácticas restaurativas en el ámbito educativo*. Ecuador. VVOB i eftp. https://ecuador.vvob.org/sites/ecuador/files/2020_ecuador_eftp_manual_practicas_restaurativas.pdf

